

○ 1962-ci ildə Gürcüstanın Tsalencixə şəhərində anadan olub. 1980-1985-ci illərdə Suxumidə, Abxaziya Dövlət Universitetinin folotlogiya fakültəsində oxuyub. 1988-ci ildən jurnalist fəaliyyətinə başlayıb, müxtəlif qəzet və jurnallarla əməkdaşlıq edib, bəzilərinin redaktoru olub. 1994-cü ildən Kutaisidə yaşayır. Yaradıcılıq fəaliyyətini davam edir, vaxtaşırı şeirləri, hekayələri və tərcümələri ilə mətbuat səhifələrində çıxış edir. Bir neçə şeir və nəsr kitabının müəllifidir. Hal-hazırda "Qantiadi" (Şəfəq) ədəbi dərgisinin məsul katibidir. Azərbaycan ədəbiyyatında bir neçə hekayə və romanı gürcü dilinə tərcümə edib.

Əsas magistrat yolla iki hissəyə bölünən kəndin adamları bu yerləri çoxdan tərk etmişdilər. Müharibənin ilk günlərində özlərini gürcü hərbi qüvvələrindən qorumağa çalışan adamların bəziləri ucaq dağ kəndlərində yaşayan qohum-əqrəbalarının evinə sığınmışdı. Kişilər əllərinə silah götürüb meşələrə çəkilmişdi.

Magistrat yol gürcülər üçün həyatı əhəmiyyət kəsb edirdi. Suxumiylə quru əlaqəsinin taleyi bu yolun təhlükəsizliyindən asılıydı. Bunu abxazlar da yaxşı bilirdi və nə olursa-olsun, bu arteriya damarını kəsmək istəyirdilər. Onlar gəh kiçik dəstələrlə şoseyə hərəkət edən hərbi maşınlara hücum edir, gəh bir qədər böyük qüvvələrə əks hücumlar etməyə cəhd göstərirdi və nəticədə, sadəcə olaraq bu yolun müvəqqəti bağlanmasına nail ola bilirdilər. Bu halda Suxumi sını şəkilə Gürcüstandan ayrı düşür, şəhər əhalisi isə bu məhrumiyyətlərə məhkum olmaq məcburiyyətində qalırdı.

Amma bir neçə gün keçməmiş gürcü tərəfi hücum edərkən böyük itkilər bahasına olsa, belə yolun həmin o mübahisəli hissəsini geri alıb, yolda hərəkət bərpa olunurdu. Hərbi maşınlardan ibarət karvan yenidən Suxumiyə tərəf üz tutur, şəhəri ərzaqla, hərbi sursatla təmin edir, sənən ümidlərə işiq tuturdu... Eyni vəziyyət artıq dəfələrlə təkrarlanmışdı. Bu hadisələr soriştəsiz bir dramaturqun qələmindən çıxan, bacarıqsız bir rejissorun quruluş verdiyi və adı it dəftərində olmayan bir teatrın səhnəsində tamaşaya qoyulan pyesi xatırladırdı.

Yayın son günləriydi. Meşələrdəki yarpaqlar hələ solmağa vaxt tapmamışdı, magistratın hər iki tərəfinə səpələnmiş tapalər ana-tobiotin bətinədəki həyat embrionlarına qapını kəsdirən payızın nobzına köklüyüdi. Təvəvotini itirmək

dən qorxan ətilər havada bir-birinə qarışırdı. Bu, təbiətin qanunudur. Dünyaya gələn hər şey həm də bətinədə öz-ölimünü gözdürür. Hər yeni həyatın başlanğıcı - eyni zamanda dünyaya gələn yeni bir ölümin əvvəlidir.

Magistratın yanında kiçik yarığanda çay axır. Körpünün üstündə yekə-yekə "çay" sözü yazılıb, çaya bax da, əgər işdi-şayət bu çayı keçmək fikrinə düşsən, heç

həzirləşər, öpmək istəyər sərçölərini". Canlı musiqiçilər hər səhər Yaradana etdikləri dua mərasimini çoxdan bitirmişdilər, indi də ətrafı öz sirlə nəğmələriylə havalandırmaq istəyirdilər. Məgər bu saf, gö-

əldirdi, meşə düşmən mövqelərini tamamilə görünməz eləmişdi. Ona görə də atışma başlasaydı, minamoyçular intuisiyalarına arxalanıb hara gəldi atmalı ocaqıldılar. Dəstənin əl minamoytundan başqa si-

duqları yero görə adlar seçdiyini asanlıqla təyin edə bilirdi. "Şeytan" məhəlləsindən olanlar özlərini "şeytan" adı götürmüşdülər. "meymunlarsa" "meymun montə-qəsi" məhəlləsindən olanlardı.

Bu hadisələr soriştəsiz bir dramaturqun qələmindən çıxan, bacarıqsız bir rejissorun quruluş verdiyi və adı it dəftərində olmayan bir teatrın səhnəsində tamaşaya qoyulan pyesi xatırladırdı.

Köppü

ayaqlarının altı belə islanmaz. Di gəl, bu çayın yatağı hər yerdə eyni dərinlikdədir, ona görə də o tayı bu tayla birləşdirmək üçün çayın üstündə böyük bir körpü tikiblər. Bir vaxtlar qonşu abxaz və gürcü kəndlərinin uşaqları uzun-uzadı isti yay günlərində bu çaya gələr, balıq, xorçəng tutardılar. Müharibənin ikinci ilidir, hələ istilər çəkilməyib, çaydakı balıqların, xorçənglərin də sayı azalmayıb, heç yarığının sorişliyi də dəyişməyib, amma bir insan bəndəsini çaya düşüb çimən yerdə, sorinlonen yerdə görə bilməzsen. İndi qonşu kəndlərin bütün cavanları meşələrdədir, hamısının əynində ala-bəzak hərbi paltar var, özləri də yolun hər iki tərəfində çadırları üzəbzüz səngərlərə sığınmışlar.

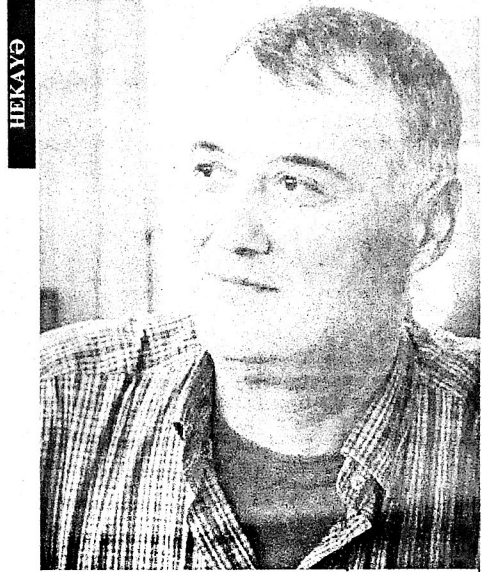
Sraqagün abxaz dəstələrindən biri yəno yolun həmin hissəsini ələ keçirəndən sonra xüsusi strateji əhəmiyyət daşıyan körpü üzərində üstüalüyü qoruyub saxlamağa çalışdı. Bir sutka ərzində onların kiçik dəstəsi gürcü tərəfin ağır hərbi texnikasına və canlı qüvvəsinə qarşı müqavimət göstərdi. Kəndin yuxarı tərəfində abxazların hücumlarının qarşısını almaq zərurriydi, amma mövqelərini qoruya bilməyən dəstə xüsusi olaraq hazırlanmış səngərlərə sığınmalı oldu. Gürcülər yolun əks tərəfindəki mövqelərdə qorax tutdular, görünürlüyə əlavə hərbi yardım, ya da hücumə keçmək üçün münasib zaman gözləyirdilər. Gecə nisbətən arxayın və sakit keçdi, gecəyə hərbi yerdə torpağa çökən qaralıqın bağrını ararib aulan avtomat sosləri dolirdi. Hər iki tərəf yaxın saatlarda hücum etməyəcəyindən arxayın idi, ona görə hər bir tərəfdə sakit-sakit hərirlıq işləri görürdü, gürcülər hücumə, abxazlar - mövqelərini qoruyub saxlamağa hazırlaşirdılar. Gecəni sakit keçirmək istəyirdilər. Gürcü tərəfi də, abxaz tərəfi də bir-birinin köşfiyyat dəstələrindən ehtiyat edirdi, ona görə də hər iki tərəf gözetçiliq məntəqələri qurmalı, məntəqələrə patrul göndərməliydi.

Bu yerlərcün adı olan gözəl havada açılan səhər də son dərcə asrarəngində və şair belə yerdə deyib ki, bu havada "pişiklər də

zəl, bakiro səhərin rahətliğına hara gəl, onun ahəngini əlifra giron qarışıq güllə soslərləri pozmaq küfr deyilmə? Tanrı, cənnətin bu gözəl guşəsinin ələbəzək varlıqlarının ibadət qədər sevimli səsinə iblis kimi şaqqaqnaq çəkib güllənlərin səsinin bədnə vermək lə bizi günahə batırma. Təəssüf ki, cənnətdən çoxdan qovulan insan lap qədimlərdən bəri dünyadakı harmoniya qarşısında çəşbaş qalıb. Cəhənnəmə köçürüldüyü vaxt köhnədən qalan xislətinə Tanrının iradəsiylə cana gələn gil bədnəndəki təzə ruha daşayan insan. Tərətdikləri əməllərə görə dünyadan təcrid olunan insanlar ruhlərində əqoizmə gəzdirdir, bəd niyyətlər yetişdirir, ağıllarının əsirinə çevrilir, monovi və fiziki güclərini gərəksiz ilğımlara sarf edir və noticədə günahkar bəndəyə, xəstə varlıqə çevrilirlər.

Gürcü mövqelərində də səs-səmir yox idi. Abxazlar növbəti günün gərginliyi içərisində səngərlərdən tərənəmmişdilər, indi də orzaqlarını öz aralarında bölərək sakitcə səhər yeməyi yeyirdilər. Səngərlər meşəyə örtülmüş Anu-ax yaylasıyla kəşisirdi. Yəqin ki, bu yerlər hər bəndənindən xəbəri olan biri tərəfindən xüsusi olaraq seçilmişdi, bərdən tərənəmən iki kilolmctr aralıqdakı şose yolu və abxazların gəri çəkirlərək partlatdıqlar körpü ovuc içi kimi görünürdü. Onlar düşməni arxa cəbhəni dəyüş xəttiyyə qovuşdurən körpünü bərpa etməyə qoyunurdular. Bura yarığınların birində gözələnən düşmən hücumuna izləməkcün də münasib yer idi. Hərbi-strateji vəziyyətin gərginləşməsi üzündən yolun qalan hissəsində nəzarət etmək mümkün deyildi.

Gürcülərcün abxaz səngərlərini ələ keçirmək, meşənin yolla birləşən arazisini düşməndən təmizləmək, mövqeləri möhkəmlətmək və körpünü bərpa etməkcün münasib sərəit yaratmaq vacib idi. Hərbi toqquşma yəno qarşısınıalmaz hala gəlib çatmışdı. Hər iki tərəf bunu anladığından, müəyyən hərirlərlə başlanmışdı. Əgər meşə olmasaydı, gürcü səngərlərindən əks tərəfində olmağına baxmayaraq, onları da müşahidə etmək

Sergo TSURTSUMIYA

Bu hekayəni tanımadığım bir adama - Aslan Quabjaya ithaf edirəm. Onun təsvir etdiyi kiçik bir hadisə bu hekayənin yaranmasına səbəb oldu.

lahı yox idi. Qızgın döyüşlərdən sonra gürcülərin ciddi zədələnmiş tankı, bir də sıradan çixmış hərbi maşını qalmışdı. Abxazlar bundan xəbər tutmuşdular, bundan əlavə onlar bu vaxt ərzində düşmənin heç bir əlavə hərbi kömək almadığından əmin idilər, hər ehtimala qarşı yaxınlaşdı hər hansısa hərbi hərbi texnikanın səsini eşidilmirdi. Dəstənin rabitəçisi radioqəbuledicini işə saldı. Əvvəlcə rəhbərliklə əlaqə yaradıb gələcək fəaliyyətlə bağlı tapşırıq almaq lazım idi. Bundan başqa, düşmənin radioteleziyini tutub köşfiyyətlə lazım olan müəyyən məlumatları da geyrənək olardı. O, radioqəbuledicinin dəstəyini bir xeyli fırladandan sonra gürcü tərəfin səsini tuta bildi. Dəstədə gürcü dilini bilən uşaqlar vardı. Onlar düşmənin haqiqətdə də kömək gözlədiyini geyrəndilər. "Şeytan... şeytan... biz meymunə... meymunlara cavab verin... öküzləri görüb eləməmişiz..." Radiodalğaların hay-küyü arasında gürcü rabitəçinin inadlı təkrar elədiyi sual aydın eşidildi. Bu yerlərdə bolad olan hər kəs qonşu kənddən çıxanların özlərini mənsub ol-

Məlum məsələydi ki, "öküz" adlandırdıqları şey də tank idi. Onun sual dolu intonasiası əfiri bir xeyli başına götürdü. Sonra aparatın spesifik səs-küyü kəsildi.

"Təz ol, Astik, gör rabitonı bərpa edə bilirsən!" - Güman ki, müharibəyə qədər universitetdə kiçik elmi işçi işləyən qır yaşlı ənlük-rək komandirin hərbdən qandığı qrafı yox idi. Komandanir vəzifəsi ona təlim-tərbiyə işlərindəki təcrübəsinə görə həvalə edilmişdi. Astamurun yanında oturmaq işləri qaydasına salmağa çalışaraq əlifra diqqətlə qulaq asırdı. Rabitəçi radioqəbuledicindən gələn hay-küyü ört-basdır etməyə çalışaraq lazım olan təzliyi tapmaq üçün aparatın dəstəyini daha böyük şəvqlə fırlatmağa başladı. Onun səyləri əbəs idi, bu məqamda gürcü dənışıq eşitmək ona nəsib olmadı. Görünü, düşmən tərəfin rabitəçisi pəşakar intuisiyası hesabına öz əfirlərində nəsə şübhəli moqamlar hiss etdiyindən Astamuru tula bilmədiyi başqa təzliyə bağlanmışdı, bəlkə də ümumiyyətlə təlzizi kəçirmişdi. Lazım olan məlumatları

öldə edə bilməyən komandir mo-yus idi, amma birçə şey aydın ol-muşdu: əgər gürcü rabitoçi "öküz-lər"dən dom vururdusa, o zaman tañkları n vaxt peyda olacağını gözləmək lazım idi. Bu isə o de-mək idi ki, dəstəni qarşıda gorgin bir gün gözləyir... Mühəribədə santimetr səhbəti olmur! Mühəri-bədə yumşalmaq olmaz. Burda po-lad kimi bərkimək lazımdır ki, gül-lə səni dəlməsin, sənə doğru şığı-yan ölmə yönünü dəyişib yan keç-sin... Səbri tükənən Astamur düş-mən tezliyini tuta bilməyəcəyini yəqin edib öz bazalarıyla əlaqə ya-ratmaq istədi. Bir neçə dəqiqədən sonra məlum oldu ki, düşmən bü-tün qüvvələrini onlar tərəfə topla-yaraq geniş miqyaslı hərbi əməli-yyata hazırlaşır və qərargah onlara əlindən gələni köməyi göstərməyə çalışacaq. Dəstədə "əlindən gələni kömək" ifadəsinin heç bir mənə kəsb etmədiyini hamı yaxşı bilirdi. Hərbi ehtiyatlar son dərəcə bəsit idi, üstəlik, cəbhə komandanlığın-nın həll əməli olduğu bir sürü problemi vardı. Yeni olan o idi ki, uğurlu hərbi əməliyyatlardan sonra Kodor dərəsi boyunca yollarda öz doğma yurd-yuvalarını tərk edən gürcü əhaliyə dolu "ikaruslar"ın peyda olacağına ümid vardı. Deyir-lər ehtiyat igidin yaşayığıdır, və-ziyyyətin hansı tərəfə dəyişəcəyini, təhlükənin haradan gələcəyini kim nə bilir.

Dəstədə işgüzar çaxnaşma baş-ladı. Kimsə Allah bilir, neçənci dəfə silahını, patronlarını yoxladı, kimşə şinelinə, çəkmələrinə göz gözdirdi, kəmərinə, ona bağlanan döyüş xəncərinə baxdı. Minam-yotçu son üç mərmisini yanına gətirdi, silahı lazım olan istiqamətə tuşladı. Hər kəs öz yerini bilir, uzandıqı yerdə payına düşən tü-tünü alışdırıb dartırdı...

Sakilliklə ötüşən gözləmə mövqeyindən təxminən bir saata yaxın vaxt keçdi. Sonra uzaqdan mühərriklerin gurultusu eşidildi. Səslər yaxınlaşdıqca daha aydın eşidilirdi, üç dənə ağı-qaralı "ika-rus" körpü partladıldıqdan sonra əmələ gələn dəliyə toplaşdı. Dəstədəkilər nəqliyyatın hərəkətini diqqətlə izləyirdilər. Avtobuslar dayanan kimi onları tərk edən sür-ücülərlə sənişinlər narahatlıqla ətrafa boylandılar, gizlənmək üçün meşəyə baxdılar. Hərəkətlərindən pusuq barədə xəbər tutuqları aydın idi. Qəfilədən bütün sənişinlər ki-minşə məsləhətə, ya da əmiriylə meşəyə tərəf getməyə başladılar.

-Elo bilirəm ki, biz avtobusları bombalamağa başlasaq, onlar bu yolla xilas olacaqlar, - yol və kör-pü tərəfdə olan düşmən istənilən hərəkətini dərbində diqqətlə izlə-yən komandir dedi. O, təhlükə anında dəstəsinin heç bir günahı olmayan dinc camaata atəş açma-ğın istəmədi, belə bir şey olsaydı, sonra bir ömür vicdan əzabı çəkə-cəkdi. Nə olursa-olsun, onlar bir yerin uşaqlarıydı. Bundan başqa da, bir vaxtlar o, humanitar əməl-lərlə məşğul olmuşdu, mühəribəyə də vətənpərvərlik hissindən, kö-nüllü yazılmışdı, xalqın qədim bur duası heç vaxt yaddaşından çıxırmırdı: "Antsva dudza xapsuara

umirdzin!" (İlahi, bizə həmişə, hər yerdə insan olmağa güc ver.) Ko-mandir özünü "apsuara" kodeksi-nin mənəvi davamçısı hesab edirdi. Qanlı qisas almaq məqsədilə ölinə silah götürüb köməksiz in-sanlara, həm də heç bir günahı ol-mayan adamlara güllə atanlardan fərqlil olaraq o, belə hərəkəti zabit-ə etməyən şəərəfsizlik hesab edirdi. Yaxınlarının ölümü adaml-ları nə qədər qəddar cləsə də, o, özünün collada çevrilməyini qəbul cləmirdi.

Komandir üçün də, onun dəst-ədəndəki döyüşçülər üçün də bir şey qaranlıq qalmışdı. Avtobusun sənişinləri körpünün partladıldığı-nı bilə-bilə nədən bura, hərbi əmə-liyyatların mərkəzinə gəlmişdilər, üstəlik, gələnlərin əksəriyyəti qadınlar, uşaqlar və qocalar idi?!

Tezliklə hər şey aydın oldu. Yolu ox tərəfində Qəçməyirdən gələni üç boş avtobus peyda oldu. Sürücülər maşınları körpünün yanına verib sənişinləri avtobusa mindirməyə başladılar. 10 dəqiqə-dən sonra qorxudan rəngi ağaran sürücülər sənişinlərlə dolu avto-busları birtəhər döndərüb hərəkətə gətirə bildilər. Sonuncu avtobusa minən qaçqınlar nədənsə koman-dirin diqqətini çəkdi. Onun baxış-ları yanında üç-dörd yaşlı oğlanla iki qız uşağı gedən düz qamətli qo-caya dikilib qaldı. Qızlar arasındakı yaş fərqi bir ildən çox olmazdı (yerli adamlar belələrinə "geven-ci" deyir). Yəqin bu uşaqlar qocanın nəvələriydi, yaşadığı illərə baxmayaraq, bir olanda ağır çanta-nı, o biri əlində qızlardan birini tut-añ qoca çayı keçib avtobusa yaxınlaşdı. Maşının yanındakı basabas ona nəvəsini yerbayer elməyə və yükünü salonda qoymağa mane olmadı. Sonra növbə o biri qıza çatdı. Yerdə qalan yüklərlə birlik-də qoca onu da çaydan keçirdi, bir-təhər avtobusa yaxınlaşıb qızı bacısın-nın yanında öyləşdirdi. Elo bi vaxt "Ikarus" yerindən torpəndi. Hər şey o qədər ani baş verdi ki, qoca avtobusdan enməyə macal tapmadı.

-Ah, əclaf bax, uşağı orda qoy-du! - dəstədəkilər hiddətlərini giz-ləmə bilməyib sürücüyə ana-bacı saxlamadılar.

Komandir diqqətlə körpüdə baş verən dramı izləyən oğurlərin-nin üzünə baxdı. Oğlan yolda tək qalmışdı. Qorxu sürücünün vicdan-ını kilidləmişdi. O, bu lənətə gəl-miş yeri oğlanı orada saxlamaq hesabına olsa belə, bir an əvvəl tərk etmək istəyirdi. Bir anlıq qocanın dohşətli siması komandirin gözləri qarşısında canlandı, onun səsi tit-rədi...

-Vouba, tez ol, mərimi! - Ko-mandirin səsinə verdiyi qorara görə əminlik vardı. - Vouba, avto-busu dayandırmısan!...

Minam-yotçu başını sakitcə tər-pədid alov şarını yolla gedən hə-dəfə sarı yönəldi. Mərimi avtobu-sun qarşısında asfalta döyüb qulaq-batırıcı səslə partladı. Sürücü sür-ti azaltmadan bir qədər əvvəl yara-nan dəliyin yanından da ötib keçə bilirdi.

Voubaya növbəti əmri vermə-yə ehtiyac olmadı. Görəkli trayek-

toriyasını seçən minam-yotçu ikinci mərmisini atdı. İkinci partlayış da bi-rincisi kimi nəticəsiz qaldı. Sürücü mərmilərin avtobusu partlatmağa hədəfləndiyinə tam əmin idi, ona görə də bütün imkanlardan istifadə edib təhlükədən uzaqlaşmağa çalış-ırdı. Üçüncü partlayışdan sonra avtobus dayandı. Ya sürücü bu mərmilərin avtobusu partlatmaq-çün atılmadığını başa düşdü, ya da bu müddət ərzində qoca qorxudan ağılını itirən adama nəvəsinin kör-püdə qaldığını birtəhər başa sala bildi... Nə olursa-olsun, dram sona yaxınlaşır, komandir ürəyində fikirləşirdi. Bir qədər sonra baba qo-cayarı tələskənliklə körpüdə tək qalan oğlana tərəf qaçmağa baş-la-dı. Qoca oğlanı avtobusa mindirən kimi bir anlıq gözəndən itdi, sonra yenidən göründü, diz üstə çökdü, üzünü Anuarx dağına tərəf tutub bu anlarda meşədə gizlənen, üz-üzə döyüşə hazırlaşan və bu mən-zərəni izləyən, elədikləri yaxşıqlı dərk etməyən döyüşçülərə dua et-di. Sonra tələsmədən yerindən qal-xıb avtobusa tərəf getdi. Komandir hərəkətdə olan avtobusu gözəndən itənə qədər izlədi.

Gözlənilmədən, gürcülərin giz-ləndiyi tərəfdən onlarla avtomat eyni vaxtda saqqıldadı. Bu, comərd düşmənin şəərəfinə atılan atəşfəşanlıq idi.

Komandir bu günü ömrünün undulmaz günü kimi yaddaşına yazdı, babayla nəvənin simasında yer üzündəki varlıqlara rəğbəti art-dı. Başa düşdü ki, bütün ömrünü bu adı həqiqəti dərk etmək üçün yaşayıb. Baş verən hadisə hələ hə-yatda bir şey görməyən, ömrün bərkinə-boşuna düşməyən dəstə-dəki gənclərin də gözün açdı. Əgər komandir başqa cür hərəkət etsəydi, heç vaxt özünü bağışla-mazdı, yəqin dəstədəki uşaqlar da bağışlamazdılar onu.

Komandirin əmiriylə rabitoçi qərargahla əlaqə saxlayıb dəstənin çətin durumu, mərmisiz qalmağı-yla bağlı xəbər verdi. Alınan məlu-matlar ürekaçən deyildi: cəbhədə bir neçə istiqamətdə vəziyyət kə-skin şəkildə dəyişmişdi. Dəstəyə təcili olaraq mövqelərini tərk edib meşəyə doğru bir neçə kilometr geri çəkilmək əmri verildi.

-Getdik, uşaqlar, biz işimizi gördük, indi rahat dincəlmək olar, - komandirin səsinə ata nəvəzisi hiss olunurdu. O, canlı insan zənci-rinin önündə gedirdi, çala-çuxur meşə çıxığı onları naməlum bir gö-ləcəyə doğru aparırdı, bu yolda on-lar içlərindəki "məni" məğlub edə-rək həyatdakı ən vacib döyüşə qa-lıb gəlmişdilər.

Rus dilindən tərcümə etdi:

Əyyub QIYAS

